

*До разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 08.051.131
Дніпровського національного
університету імені Олеся
Гончара*

РЕЦЕНЗІЯ
рецензента Лахової Олени Вадимівни

на дисертацію **Сіренка Сергія Володимировича** на тему:
**«Особливості регулювання примусового виконання рішень суду під час
воєнного стану»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Аналіз актуальності теми дослідження. Запровадження воєнного стану суттєво вплинуло на функціонування системи примусового виконання судових рішень. Виконання рішень на тимчасово окупованих територіях стало об'єктивно неможливим; діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців відбувається в умовах жорстких обмежень; запроваджено низку тимчасових законодавчих заходів для захисту найбільш уразливих боржників та підтримання правопорядку. У таких умовах дослідження проблем виконання судових рішень набуває особливої актуальності, адже дієвість правосуддя значною мірою визначається реальним виконанням рішень суду навіть за надзвичайних обставин воєнного часу.

Актуальність обраної теми зумовлена також відсутністю у вітчизняній юридичній науці комплексних напрацювань щодо виконавчого провадження під час воєнного стану та нагальною потребою вдосконалення відповідного законодавства з урахуванням сучасних викликів. Сьогодні перед правовою системою України постає завдання забезпечити невідворотність виконання

судових актів попри воєнні ризики, що робить тему дисертації надзвичайно своєчасною. Таким чином, досліджувана проблематика є безумовно актуальною, має як значну теоретичну цінність, так і вагоме практичне значення для підтримання верховенства права в умовах війни.

Аналіз зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями стратегічних документів держави у правовій сфері. Зокрема, тематика роботи відповідає Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 №231/2021), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента від 14.09.2020 №392/2020), Національній стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (Указ Президента від 24.03.2021 №119/2021) та іншим програмним актам, спрямованим на зміцнення правопорядку. Важливо, що положення дисертації корелюють із Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (затвердженим Указом Президента України від 11.05.2023 №273/2023). Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, в межах кафедральної наукової теми: «Виявлення особливостей та вдосконалення нормативних парадигм у сфері регулювання цивільно-правових відносин та господарської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний № 0122U001411). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (прот.№ 4 від 24.11.2022 р.).

Таким чином, дисертаційне дослідження Сергія Сороки є таким, що відповідає чинним науковим програмам, планам і темам.

Аналіз обґрунтування теми дисертації, її мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. Зміст матеріалів дисертації та публікацій за темою

свідчить про належне обґрунтування обраної тематики, правильне визначення мети й завдань, об'єкта та предмета дослідження. Мета роботи чітко сформульована й полягає у комплексному теоретико-правовому дослідженні особливостей правового регулювання примусового виконання судових рішень під час воєнного стану та виробленні обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення виконавчого провадження в цих умовах. Для досягнення цієї мети дисертантом визначено та послідовно вирішено низку конкретних завдань, зміст і кількість яких узгоджуються з поставленою метою та охоплюють усі аспекти проблематики.

Методологічна основа дослідження є сучасною та надійною, це сукупність сучасних загальних та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Автор застосував комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-логічний, метод аналізу документів, соціологічне опитування тощо. Використання такого широкого спектру методів дозволило забезпечити всебічність, об'єктивність та достовірність отриманих результатів.

Структура роботи є логічною і відповідає меті дослідження. Структура дисертації є системною, що свідчить про науково-виважений підхід до вирішення поставлених завдань і забезпечує досягнення мети дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (які охоплюють 9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 231 сторінка, з них основний текст займає 187 сторінок. Список використаних джерел налічує 206 найменувань. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи, викладено методологічні засади, наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, а також особистий внесок здобувача.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-правовим основам примусового виконання судових рішень та аналізу впливу правового режиму воєнного стану на реалізацію правосуддя. Дисертант розкрив поняття та правову природу примусового виконання як завершальної стадії судового процесу, простежив еволюцію національного законодавства про виконавче провадження та визначив місце інституту виконання рішень у системі гарантування правопорядку в особливих умовах. Автор проаналізував конституційні та законодавчі засади обов'язковості судових рішень, відзначивши, що без ефективного механізму їх виконання правосуддя втрачає свій зміст. Таким чином, у розділі закладено ґрунтовну теоретичну базу для подальшого дослідження проблематики.

Другий розділ присвячено організаційно-правовому механізму діяльності органів і осіб, які здійснюють примусове виконання рішень суду, в умовах воєнного стану. Дисертант детально дослідив нормативно-правові акти, що регулюють функціонування Державної виконавчої служби та інституту приватних виконавців під час війни, і виявив низку проблем та прогалин у правовому регулюванні. Зокрема, проаналізовано спеціальні тимчасові положення (мораторії, відстрочки тощо), запроваджені для адаптації виконавчого процесу до воєнних умов. Встановлено, що правовий статус державних та приватних виконавців зазнав змін під впливом воєнних обмежень: на них покладаються додаткові завдання щодо захисту публічних інтересів і національної безпеки. Окрема увага приділена питанням територіальної юрисдикції виконавчих проваджень (перерозподіл справ у разі евакуації судів чи сторін), порядку оскарження дій виконавців за умов обмеженого доступу до судів, а також забезпеченню контролю за діяльністю виконавців у надзвичайних ситуаціях. У результаті автором окреслено основні проблеми функціонування системи примусового виконання під час війни – такі, як ускладнення комунікації з боржниками і стягувачами, фізична неможливість виконання окремих виконавчих дій у зоні бойових дій, недостатність ресурсів та законодавчі колізії.

Третій розділ має прикладний характер: у ньому обґрунтовано напрями вдосконалення правового регулювання примусового виконання рішень суду в умовах воєнного стану. Дисертант запропонував запровадити концепцію «адаптивного виконання» судових рішень як нову юридичну модель, що поєднує традиційні механізми державного примусу із ситуаційно обумовленими винятками, прискореннями або відстрочками виконання. Фактично йдеться про формування особливого режиму виконавчого провадження під час війни, який з одного боку гарантує реалізацію судових рішень, а з іншого – враховує об'єктивні воєнні обставини (загрози життю виконавців і сторін, руйнування майна, переміщення населення тощо). У цьому розділі дисертант розробив конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України: зокрема, запропоновано внести зміни до Закону України «Про виконавче провадження» (наприклад, доповнення щодо визначення територіальної підсудності виконавчого провадження у разі переміщення сторін через бойові дії, спеціальний порядок відновлення виконавчих проваджень після деокупації територій, тимчасові обмеження на звернення стягнення на критично необхідне для проживання майно тощо). Також обґрунтовано необхідність посилення юридичної відповідальності за невиконання судових рішень у період воєнного стану – дисертант пропонує доповнити Кримінальний кодекс (ст.382) положеннями, які передбачатимуть відповідальність за умисне невиконання рішення суду з використанням воєнного стану як приводу. Крім того, автор рекомендує розширити межі адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виконання рішень, а також удосконалити діяльність Етичного комітету приватних виконавців для забезпечення дисциплінарної відповідальності в особливих умовах. Значну увагу в розділі приділено впровадженню сучасних технологій: дисертант пропонує активізувати використання електронних сервісів та дистанційних процедур (електронне подання документів, онлайн-розгляд скарг на дії виконавців тощо) з

метою мінімізації затримок у виконанні рішень та забезпечення доступності правосуддя навіть за умов бойових дій.

У висновках дисертації узагальнено результати дослідження, сформульовано підсумкові висновки і конкретні рекомендації, що підтверджують досягнення мети роботи і практичну значущість отриманих результатів.

Аналіз повноти викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення роботи знайшли відображення у 4 наукових статтях які опубліковані в фахових виданнях з юридичних наук, а також у 4 тезах доповідей на науково - практичних конференціях. Зміст публікацій демонструє відповідність викладених у них результатів структурі та логіці дисертаційного дослідження. У статтях розкрито як загальні теоретичні аспекти, так і прикладні компоненти правового регулювання примусового виконання судових рішень в умовах воєнного стану. Обсяг і кількість наукових публікацій і сама дисертація в цілому відповідають вимогам МОН України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота містить положення, які відзначаються суттєвою науковою новизною. Автором отримано **нові наукові результати**, зокрема: *вперше* обґрунтовано комплексний підхід до правового регулювання примусового виконання судових рішень в умовах воєнного стану як окремого виду адміністративно-юрисдикційної діяльності держави (виконання судових рішень пропонується розглядати не лише як завершальну стадію судочинства, але і як особливий механізм забезпечення внутрішньої безпеки та правопорядку в надзвичайних умовах); *визначено специфіку правового статусу суб'єктів примусового виконання* (державних і приватних виконавців), що трансформується під впливом воєнного стану – запропоновано оновлену доктринальну концепцію, за якою виконавець у воєнний час виконує розширений публічно-правовий мандат, оперуючи на межі адміністративного примусу та гуманітарних виключень; *запропоновано*

авторське визначення поняття «примусове виконання судових рішень під час воєнного стану» як діяльності, що здійснюється в умовах обмеженого функціонування судової системи, мобілізаційного навантаження та пріоритету публічних інтересів (таким чином введено у науковий обіг поняття «особливого режиму» виконання рішень у війні); розроблено концепцію "адаптивного виконання" судових рішень – нового правового інструмента, який поєднує імперативність виконання рішень з гнучкістю, необхідною за умов воєнного часу (передбачає можливість тимчасово призупиняти чи модифікувати виконання рішень з огляду на реальні загрози та обставини); систематизовано форми юридичної відповідальності за невиконання судових рішень у період воєнного стану – проаналізовано співвідношення адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності, обґрунтовано шляхи їх удосконалення (запропоновано зміни до ст.382 КК України щодо криміналізації випадків ухилення від виконання рішень під приводом воєнних обставин, а також розширення підстав притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання рішення в умовах війни); запропоновано модель пріоритетів у виконанні судових рішень під час воєнного стану, яка базується на критеріях національної безпеки, збереження публічних ресурсів та гуманітарних потреб – така модель дозволяє першочергово виконувати рішення, важливі для інтересів держави та найбільш вразливих верств населення. Запропоновані у дисертації нові підходи та положення поглиблюють теорію виконавчого провадження, особливо в частині функціонування його в екстремальних умовах, і мають важливе значення для розвитку адміністративно-правової науки.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертаційного дослідження мають виразну прикладну спрямованість. Висновки та пропозиції автора можуть бути використані у правотворчості – при підготовці змін до нормативно-правових актів, що регулюють виконавче провадження. Зокрема, запропоновані дисертантом доповнення до Закону «Про виконавче

провадження», до Кримінального кодексу та інших актів можуть бути взяті до уваги законодавчим органом та Міністерством юстиції України з метою вдосконалення механізмів примусового виконання рішень як у воєнний період, так і на випадок інших надзвичайних ситуацій. Одержані результати становлять інтерес також для правозастосовної практики: рекомендації дисертанта можуть бути впроваджені в діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, зокрема щодо організації роботи в умовах воєнного стану, забезпечення захисту прав сторін виконавчого провадження, застосування ІТ-рішень тощо. Крім того, матеріали та висновки дисертації можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін, пов'язаних з виконавчим провадженням, адміністративним правом, організацією судових та правоохоронних органів.

Загальна оцінка дисертації. Рецензована дисертація є самостійною, цілісною та змістовною науковою працею, що демонструє високий рівень виконання. Дослідження відзначається комплексним підходом, глибиною теоретичного аналізу та аргументованістю сформульованих висновків і пропозицій. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях вітчизняної та зарубіжної правової доктрини, положеннях суміжних дисциплін. Авторські думки, висновки, пропозиції підтверджуються фактами, критичним аналізом чинного законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями вчених. Структура роботи чітко узгоджується з логікою дослідження, матеріал викладено послідовно, в офіційно-науковому стилі. Автор демонструє ґрунтовне знання предмета, здатність критично оцінювати законодавство і практику, а також уміння розробляти обґрунтовані шляхи вирішення виявлених проблем. Зміст дисертації відповідає профілю спеціальності 081 «Право», а її оформлення – встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність порушень академічної доброчесності. *Порушень академічної доброчесності не виявлено:* дисертація має оригінальний характер, а використані джерела і результати інших авторів оформлені з посиланнями. Основну масу подібностей становлять збіги юридичної термінології та випадкові збіги словосполучень. Текст дослідження є самостійним, оригінальним і не містить ознак плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів.

Віddaючи належне обґрунтованості положень, що відображають наукову новизну одержаних результатів та виносяться Сіренко С. В. на захист, вважаю, що окремі положення дисертації викликають зауваження, які потребують уточнень або додаткової аргументації під час наукової дискусії на захисті:

1. Запропонована автором модель пріоритетності виконання рішень у воєнний час спрямована на захист публічних інтересів (безпеки держави, суспільного порядку). Проте є підстави вважати, що така переорієнтація може призвести до надмірного обмеження прав стягувачів та боржників. Доцільно більш чіткіше окреслити механізми, що дозволять забезпечити дотримання принципів справедливості та рівності сторін виконавчого провадження за умов надання переваги публічним інтересам.

2. У дисертації обґрунтовано концепцію «адаптивного виконання» судових рішень. Проте не достатньо аргументовано, якими саме критеріями слід керуватися при реалізації цього підходу, щоб тимчасові відступи від стандартних процедур були виправдані воєнними обставинами та не призводили до зловживань чи затягування виконання рішень. Прошу автора під час публічного захисту додатково визначити та аргументувати допустимі межі гнучкості у процесі виконання, аби не порушити права учасників виконавчого провадження.

3. В своєму дослідженні, в кожному розділі дисертації Сіренко С. В. звертається до прикладів практик виконання судових рішень окремих зарубіжних країн. Проте саме приклади зарубіжного досвіду організації примусового

виконання судових рішень в умовах війни чи інших надзвичайних ситуацій дисертантом не враховано. Було б вагомим посиленням наукової роботи аналіз того, які підходи використовуються в інших країнах (наприклад, досвід держав ЄС, Ізраїлю тощо) для забезпечення виконання судових рішень під час війни, і які уроки для України можна почерпнути з цього досвіду.

4. Воєнні реалії суттєво підвищують навантаження і ризики для органів і посадових осіб, що здійснюють виконання рішень. Автором (зокрема в підрозділах 1.3, 2.1, 2.2 дисертації) приділено увагу питанням статусу та повноважень органів та осіб, що забезпечують виконання судових рішень. Проте залишається не зрозумілою та невизначеною позиція дисертанта щодо потреби державних та приватних виконавців додаткових ресурсів, особливих повноважень чи гарантій безпеки для ефективного виконання своїх обов'язків у період війни. Поза увагою залишилось питання – як саме держава може підтримати виконавчу службу (наприклад, матеріально-технічне забезпечення, засоби захисту, кадрові резерви тощо), щоб реалізація запропонованих заходів була можливою на практиці. Наукова робота набула б додаткової ваги при визначенні цих аспектів.

Загалом поставлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертації. Вони мають дискусійний характер і стосуються окремих аспектів дослідження, не зачіпаючи його основних концептуальних положень. Навпаки, зазначені питання відкривають простір для наукової полеміки та подальших досліджень у цій сфері.

Таким чином, ознайомившись із положеннями, висновками та рекомендаціями, які репрезентують наукову новизну дослідження засвідчую, що вони є об'єктивно необхідними і вирішують актуальне наукове завдання у сфері відновлення справедливості шляхом застосування довічного позбавлення волі. Запропоновані новації достатньо обґрунтовані автором.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження «Особливості регулювання примусового виконання рішень суду під час воєнного стану» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Автор дисертації **Сіренко Сергій Володимирович** заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент:

Доцент кафедри адміністративного і кримінального права
юридичного факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара
кандидат юридичних наук, доцент

Олена ЛАХОВА

Підпис к.ю.н, доцента Лахової О.В.

«ЗАСВІДЧУЮ»

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

«05» 08 2025 р.

Олег МАРЕНКОВ